

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.39>**О. М. Шевченко**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства
та гуманітарної підготовки
Полтавського державного медичного університету**Т. О. Лещенко**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Полтавського державного медичного університету

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Статтю присвячено актуальній проблемі навчання та шляхам підвищення активізації пізнавальної діяльності іноземних здобувачів вищої освіти. Визначено, що для активізації пізнавальної діяльності іноземних здобувачів вищої освіти під час заняття з української мови як іноземної необхідно: а) захоплююча подача навчального матеріалу; б) використання методів, форм організації навчання, які спонукають іноземних здобувачів вищої освіти до самостійної пізнавальної діяльності; в) створення сприятливої емоційної атмосфери в навчально-пізнавальній діяльності; г) особистість викладача, його ставлення до іноземних здобувачів вищої освіти, предмета, його професії, інших викладачів. З'ясовано, що саме традиційні та інноваційні методи навчання спонукають іноземних здобувачів вищої освіти постійно вдосконалювати свої знання та вміння. Серед традиційних методів навчання активно використовуються пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький, проблемно-пошуковий метод. До інноваційних методів належать інтерактивні методи навчання, методи проєктів, рольові ігри, використання технічних засобів навчання (комп'ютер і мультимедіа, Інтернет). Для заохочення іноземних здобувачів вищої освіти до читання книг українською мовою розроблено власний соціально-лінгвістичний та дидактичний матеріал, представлений у навчальному посібнику «Читаємо українською». Використання матеріалів навчального посібника «Читаємо українською» у процесі навчання української мови як іноземної сприяє адаптації іноземних здобувачів вищої освіти до нового мовно-культурного середовища, що сприяє активізації їх пізнавальної діяльності. Дослідження виявило, що іноземних здобувачів вищої освіти завжди приваблює можливість використовувати вивчене на заняттях з української мови як іноземної для адаптації в україномовному середовищі та професійній роботі, що стає можливим лише за умови дотримання принципу доступності навчального матеріалу. Авторами представлено деякі методи навчання і приклади завдань, які застосовують викладачі кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Полтавського державного медичного університету на заняттях з української мови як іноземної для активізації пізнавальної діяльності іноземних здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: активізація, пізнавальна діяльність, іноземні здобувачі вищої освіти, QR-коди, подкасти, презентації, рольові ігри, пісні, гумор.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування актуальності теми.

Політичні, соціально-економічні та організаційні зміни, що відбуваються в Україні, ведуть до змін у системі вищої освіти. З підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту», запровадженням Національної рамки кваліфікацій в нашій державі на шляху до підготовки іноземних студентів у вищій професійній школі почала відбуватися перебудова освітнього процесу. Підготовка студентів-іноземців регулюється такими законодавчими документами: Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та Постановою Кабінету

Міністрів України «Про навчання іноземних громадян в Україні» та ін.

Українська мова є необхідним засобом спілкування й адаптації до нових соціально-культурних умов, а також засобом спілкування іноземних здобувачів вищої освіти Полтавського державного медичного університету в процесі навчання. У типовій програмі зазначається, що «Українська мова як іноземна» – це «навчальна дисципліна, що передбачає забезпечення комунікативних потреб студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах та формування комунікативної компетенції, яка сприятиме становленню мовної особистості майбутнього фахівця» [15, с. 3].

Перед викладачами стоїть завдання формувати й зміцнювати у здобувачів вищої освіти внутрішні джерела мотивації до вивчення мови, закріплювати їхнє позитивного бажання до навчання, сприяти розвитку їхньої пізнавальної активності. На жаль, наразі немає єдиної класифікації методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, яка охопила б традиційні та інноваційні методи і форми організації навчання [1; 4–9; 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З 90-х років науковці спрямовують свої зусилля на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Вивченню різних аспектів даного питання присвячено праці відомих педагогів і психологів (С. Архангельський, М. Ашибор, А. Вербицький, В. Вергасов, С. Зінов'єв, В. Козаков, В. Ляудіс, В. Семиченко, Д. Чернилевський та ін.). У працях українських педагогів, зокрема Б. Грінченка, М. Жовнір, О. Музиченка, Т. Лещенко, О. Шевченко та ін. обґрунтовано різні засоби активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Проте залишається недостатньо розкритою проблема використання різноманітних методів для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти саме на заняттях з української мови як іноземної.

Постановка завдання. У системі вищої медичної освіти актуальним є пошук шляхів підвищення активізації пізнавальної діяльності іноземних здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови як іноземної. Тому **метою статті** є визначення найефективніших засобів активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови як іноземної та представлення нашого досвіду застосування деяких методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Викладачі вищих навчальних закладів переймаються питанням поєднання обсягу матеріалу дисциплін із якісним навчанням. Для покращення коефіцієнта засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу, викладачі шукають нові форми і методи навчання. Науковці, викладачі-практики висловлюють думку, що необхідно активізувати пізнавальну діяльність студентів, використовуючи різні шляхи, форми та методи навчання.

Основоположним у контексті нашого дослідження є поняття «активізація процесу навчання». У педагогічному словнику поняття «Активізація процесу навчання» – це удосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи здобувачів освіти, яке забезпечує активну й самостійну, теоретичну і практичну їх діяльність у всіх ланках навчального процесу [2, с.18].

Проаналізувавши проблему активізації пізнавальної діяльності в наукових джерелах та педагогічній літературі бачимо, що науковці розглядають її

з різних позицій. Так, пошукам шляхів покращення навчального процесу та підвищення пізнавальної активності студентів присвятили свої дослідження відомі вчені-педагоги: В. Лозова, А. Лузан, І. Зязюн, О. Пехота, А. Кітченко, О. Любарська [7; 3; 13; 10]; дослідженням педагогічного процесу у вищому навчальному закладі присвячені доробки науковців В. Мороза, І. Прокопенко, В. Бондар та ін. [2; 8; 12]; учені О. Пехота, І. Оленюк розглядали технологічні основи управління навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти [10; 9]; навчальну діяльність здобувачів вищої освіти розглядають як процес, яким можна управляти В. Мороз, Т. Тернавська [8; 14].

Отже, внаслідок аналізу різних підходів до визначення поняття «активізація процесу навчання» ми дійшли висновку, що активізація навчально-виховної діяльності – процес, спрямований на мобілізацію викладачем інтелектуальних, морально-вольових та фізичних сил здобувачів освіти, розвиток здібності долати труднощі, активну самостійну роботу.

Для активізації пізнавальної діяльності необхідно використовувати різні методи, способи, форми навчання, які б стимулювали здобувачів вищої освіти до виявлення активності і самостійності. Інтерес, як позитивне оцінне ставлення до конкретної діяльності, є суттєвою умовою активності і самостійності здобувачів вищої освіти у навчальній діяльності. Викладачі кафедри українознавства та гуманітарної підготовки ПДМУ переконані, що для формування стійких пізнавальних інтересів до вивчення іноземними здобувачами вищої освіти української мови як іноземної необхідно: а) захоплюючий виклад навчального матеріалу; б) використання методів, форм організації навчання, які спонукають здобувачів вищої освіти до самостійної пізнавальної діяльності; в) створення сприятливої емоційної атмосфери в навчально-пізнавальній діяльності; г) особистість викладача, його ставлення до здобувачів освіти, навчального предмета, своєї професії, інших викладачів.

Від викладачів української мови як іноземної очікують не лише правильної організації діяльності здобувачів вищої освіти на занятті, але й пошуків шляхів мотивації до вивчення української мови. Зважаючи на це, кожен викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки ПДМУ, який прагне зацікавити здобувачів вищої освіти та зробити заняття ефективним, постійно урізноманітнює процес навчання. У ході викладання початкової дисципліни «Українська мова як іноземна» викладачі одночасно поєднують традиційні та інноваційні методи навчання. Серед традиційних методів навчання активно застосовують пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький,

метод проблемного викладу. Серед інноваційних методів популярністю користуються інтерактивні методи викладення матеріалу, метод проєктів, рольові ігри, застосування технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet).

Таким чином, на заняттях з української мови як іноземної викладачі кафедри застосовують інноваційні методи для активізації пізнавального інтересу іноземних здобувачів освіти та щоб традиційні заняття стали цікавими, при цьому сприяли підвищенню ефективності навчального процесу і покращенню рівня знань здобувачів.

Для підвищення ефективності та зацікавленості іноземних здобувачів освіти опануванням навчальною дисципліною «Українська мова як іноземна», викладачі використовують наступні завдання: «Закінчи речення», «Вилучи зайве слово», «Роз'єднай слова», «Заверши фразу» та інші.

Для розвитку пізнавального інтересу, активізації розумової діяльності активно застосовуємо рольові ігри, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу, вчать застосовувати у різних ситуаціях набуті знання. Ось декілька прикладів ситуативно-рольових ігор, які використовують викладачі на заняттях з української мови як іноземної зі здобувачами освіти 1-2 курсів: «На вулиці. Вибачте, як пройти до...», «У банку», «Розмова у тролейбусі», «У таксі», «Купуємо теплий одяг», «У магазині», «Ми йдемо на стадіон, у театр, у кіно» та інші; на 3-4 курсах використовуємо наступні завдання: «Складіть діалог-інтерв'ю про структуру лікарні», «Розмова головного лікаря з персоналом лікарні», «Лікар приймального відділення і пацієнт. Встановлення анамнезу захворювання», «Доповніть діалог репліками пацієнта», «Складіть у парах діалог для заповнення паспортної частини хворого стаціонару», «Прочитайте питання і початок відповіді. Подумайте, що лікар скаже далі. Продовжте відповідь лікаря», «Складіть діалог лікаря і пацієнта, використовуючи скарги хворого» та інші. При цьому у ході рольової гри намагаємося використовувати різноманітні інтонаційні моделі, граматичні структури, значний обсяг лексичного матеріалу.

Використання комп'ютерних технологій також сприяє зацікавленню здобувачів освіти у процесі вивчення української мови як іноземної. Для іноземних здобувачів освіти, які починають вивчати українську мову «з нуля», пропонуємо платформу для вивчення мов Duolingo. Кожне заняття відбувається жваво й цікаво завдяки ігровій складовій. Додатковою мотивацією до навчання стає отримання віртуальних нагород – монет, що уможливають розблоковувати нові рівні. Заняття максимально адаптуються до стилю навчання кожного здобувача освіти. Окрім того, у вигляді мобільного додатка доступні мобільні уроки [16, с. 179].

За нашими спостереженнями, досить цікавим для іноземних здобувачів освіти є сайт із безкоштовними подкастами й текстами – Ukrainian Lessons. Кожне заняття містить 4 частини: діалог або текст українською, докладні пояснення англійською кількох невеликих тем, усна вправа й культурна інформація.

Ще одним способом зацікавлення інофонів до вивчення української мови, який ми активно впроваджуємо, стало користування спеціалізованими електронними підручниками й курсами. Інформацію можна зчитувати за допомогою QR-коду. QR-коди можна використовувати у формі вікторин, квесту, розминки. Наводимо приклади використання QR-кодів під час занять із української мови як іноземної.

Розгадайте філворд «Зубний біль і його характеристики», скориставшись QR-кодом

Прочитайте, перекладіть і запишіть назви предметів, які є в стоматологічному кабінеті. Запам'ятайте їх. Використайте QR-код

Поєднайте назви термінів українською й англійською мовами. Використовуйте QR-код

Із метою пошуку здобувачами освіти додаткової інформації з теми, що вивчається, для роботи з різноманітними онлайн-тестами і онлайн-словниками успішно використовуємо на заняттях Інтернет-технології.

Використання таких он-лайн-ресурсів: Power-Point, PREZI, CANVA, KEYNOTE, PIKTOCHART, GOOGLE ПРЕЗЕНТАЦІЇ також сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Ще одним засобом активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти під час вивчення української мови як іноземної є гумор. Він допомагає підтримувати жвавий інтерес та увагу, створює сприятливу емоційну атмосферу на занятті. Наприклад, при вивченні теми: «Зубощелепна система. З'ясування локалізації й іррадіації болю», ми пропонуємо здобувачам освіти таку гумористичну історію.

ЛІКАР: *Вибачте, але я випадково видалив вам здоровий зуб. Тепер доведеться видалити ще й хворий зуб.*

ПАЦІЄНТ: *Пусте!... Добре, що ви не окуліст!*

Гумористична історія запам'ятовується краще, ніж будь-яке правило, активізує творчі здібності здобувачів. Використовуючи гумор на занятті, ми таким чином знімаємо напруження у стомлених здобувачів, допомагаємо перебороти психологічний бар'єр, забезпечуємо інтерес до заняття, створюємо атмосферу емоційного підйому, яка стимулює роботу психічних процесів уваги, мислення, пам'яті, творчості.

Викладачі кафедри також заохочують іноземних здобувачів освіти читати книги українською мовою. Був розроблений власний соціо- та лінгводидактичний матеріал, що представлений у навчальному посібнику «Читаємо українською».

Навчальний посібник слугує моделлю реального спілкування іноземних здобувачів освіти українською мовою, репрезентує інофонам символи України, спосіб життя, свята, обряди українського народу, його історію. В текстах, що представлені в навчальному посібнику, також можна ознайомитися з досягненнями української науки та культури, прочитати про визначних людей України, життя і творчість видатних діячів української культури. Застосування в процесі викладання української мови як іноземної матеріалів з навчального посібника «Читаємо українською» допомагає адаптуватися інофонам до нового мовно-культурного середовища, що слугує активізації пізнавальної діяльності здобувачів.

На заняттях з «Української мови як іноземної» викладачі активно використовують пісні, що сприяє створенню позитивного психоемоційного клімату, формуванню яскравих почуттів, створенню атмосфери гри під час опанування граматики, додаванню динаміки мовній картині світу, а також є вправою для артикуляції. Систематично повторюючи одні й ті ж слова, іноземні здобувачі освіти швидко запам'ятовують великі пласти лексики, словосполучення та усталені звороти, орієнтуються на синтаксичну організацію українського мовлення.

Висновки і пропозиції. Отже, на нашу думку, покращити результативність навчального процесу і рівень знань іноземних здобувачів вищої освіти, підвищити ефективність організації навчально-пізнавальної діяльності, активізувати пізнавальну діяльність іноземних здобувачів освіти сприяє поєднання традиційних та інноваційних методологічних підходів на заняттях з української мови як іноземної.

Подальше дослідження питання активізації пізнавальної діяльності іноземних здобувачів освіти не омине аналізу використання віршів, скоромок і пісень на заняттях з української мови як іноземної.

Список використаної літератури:

1. Бондар В.І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Зязюн І.А. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ : ВІПОЛ, 2000. С. 11–57.
4. Лещенко Т.О. Інноваційні підходи у викладанні української мови як іноземної. *Мова. Свідомість. Концепт*. Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 250–253.
5. Лещенко Т.О. Шляхи удосконалення мовної підготовки іноземних студентів. *Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 11-12 жовтня 2018 р. Чернівці, 2018. С. 111–113.
6. Лещенко Т.О. Читаємо українською : посібник для іноземних студентів I–II курсів (соціокультурний аспект). Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2019. 129 с.
7. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
8. Мороз В.Д. Зміст, форми і дидактичні принципи навчання в коледжі. Харків : СІМ, 2009. 76 с.
9. Опанасюк М.М. Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті DOI: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Opanasyuk_Korzenko.php.

10. Освітні технології : навч.-мет. посібник. Київ : АСК., 2001. 256 с.
11. Педагогічні технології : навч. посіб. Харків : Колеріум, 2005. 223 с.
12. Пиндик О.Г. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю (на матеріалі вивчення іноземної мови) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2003. 21 с.
13. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів. Київ : НАУ, 2004. 271 с.
14. Тернавська Т.А. Проблема активізації пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ. *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2006. Том 59. С. 36–42.
15. Українська мова як іноземна: примірний програма навчальної дисципліни підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», 2017. 154 с.
16. Шевченко О.М. Інноваційні методи та сучасні інформаційні технології у навчанні української мови іноземних студентів. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 19 березня 2020 р. Полтава, 2020. С. 256–258.
17. Шевченко О.М. Педагогічні умови підготовки іноземних студентів-медиків у процесі вивчення української мови. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2019. Вип. 20. С. 178–187.

Leshchenko T., Shevchenko O. Ways of activation of cognitive activity of foreign students during the study of Ukrainian as a foreign language

The article deals with the search for the effective ways of involving students in active learning. It is noted that the problem of diagnosis and formation of positive learning motivation among foreign students is widely represented from the perspective of pedagogical psychology, methods of teaching in higher education. It is determined that in order to intensify the cognitive activity of foreign students during the lesson is necessary: an exciting presentation of educational material; the use of methods, forms of organization of education, which encourage higher education students to independent cognitive activity; creating a favourable emotional atmosphere in educational and cognitive activities; the personality of the teacher, his attitude to students, the subject. Special attention of teachers should be paid to awakening in foreign students the desire to learn the Ukrainian language, the development of their cognitive interests. Such positive emotions appear in the process of active learning. It has been found that traditional and innovative teaching methods encourage foreign students to constantly improve their knowledge and skills. Among the traditional methods of teaching are actively used explanatory-illustrative, reproductive, partial-search, research, problem-solving method. Innovative methods include interactive teaching methods, project methods, role-playing games, and the use of technical teaching aids (computer and multimedia, the Internet). To encourage foreign students to read books in Ukrainian, their own socio-linguistic and didactic material was developed and presented in the textbook "Reading in Ukrainian".

The use of materials from the textbook "Reading in Ukrainian" in the process of teaching Ukrainian as a foreign language helps to adapt foreign speakers to the new linguistic and cultural environment, which serves to enhance the cognitive activity of students.

It is proved that the analysis of the practical significance of knowledge and the possibility of their use in life today becomes important for the activation of cognitive activity. The study found that students are always attracted by the opportunity to use the lessons learned in Ukrainian as a foreign language for adaptation in the Ukrainian-speaking environment and professional work, which becomes possible only if the principle of accessibility of educational material.

Key words: activation, cognitive activity, foreign applicants for higher education, QR-codes, podcasts, presentations, role-playing games, songs, humor.